С Т А Н О В И Щ Е

на доктор Григор Найденов Григоров - доцент по търговско право в Юридическия факултет на ПУ „П. Хилендарски”, с научна специалност: Гражданско и семейно право, шифър 05.05.08.

Относно: дисертационния труд на Ангел Йорданов Шопов – задочен докторант в Института за държавата и правото при БАН по научна специалност: Гражданско и семейно право (шифър 05.05.08) на тема: ”Грешката като основание за унищожаемост на договорите”, за присъждане на образователната и научна степен „Доктор”.

Уважаеми господин председател на Научното жури,

Уважаеми членове на Научното жури,

В качеството ми на вътрешен член на научното жури, ви представям становище за дисертационния труд на гл.ас. Ангел Йорданов Шопов, чието изготвяне ми е възложено със Заповед на директора на Института за държавата и правото №РД-09-2 от 14.01.2013 г. за утвърждаване на научно жури.

I. БИОГРАФИЧНИ ДАННИ ЗА ДОКТОРАНТА. Ангел Шопов е роден през 1976 г. в Пловдив. Завършва средно образование през 1993 г. През 1999 г. завършва Юридическия факултет на ПУ „П. Хилендарски” с отличен успех. През 2000 г. е избран за асистент по гражданско право в ЮФ на ПУ „П. Хилендарски”, където работи и понастоящем като главен асистент. През 2002 г. е зачислен като задочен докторант по гражданско и семейно право в ИДП на БАН. Провел е специализации над 1 месец в университети в Холандия и Италия, както и редица краткосрочни специализации. Участник е в редица международни и национални конференции и изследователски проекти.

II. ОБЩ ПРЕГЛЕД НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД. Представеният труд е с обем от

237 стандартни стр., включително увод, заключение и декларация за оригиналност. Извън основното съдържание на труда са приложени съдържание, списък на по-често използваните съкращения и списък на използваната литература. В структурно отношение той включва увод, четири глави и заключение. Във всяка глава са обособени параграфи, които съдържат точки, структурирани в подточки, като подточките също са структурирани в подподточки, всичките обозначени с арабски цифри. Списъкът на използвана литература съдържа 126 заглавия на кирилица и 57 на латиница, структурирани поотделно в монографии, учебници и учебни помагала, от една страна, и студии и статии, от друга.

Темата на дисертационния труд не е била предмет на самостоятелно научно изследване в нашата книжнина. Като обща за гражданското право в частта за сделките (основно договорите), тя е сложна и разработването й предпоставя завидна теоретична подготовка и прецизен научен анализ. Тя има не само практическо, но и значимо теоретично значение в рамките на института на недействителност на сделките.

Трудът е логично структуриран, а темата е разработена в цялост. Докторантът е използвал широко сравнително-правния и исторически методи на научно изследване. При разработването на темата са използвани законите на Франция, Италия, Германия, Австрия и отчасти – на други държави, огромна наша и чужда литература, както и наличната съдебна практика.

В глава първа са изследвани пороците на волята в българското гражданско право. Изяснени са терминът за „порок на/във волята", приложното поле и теориите за понятието да порок при договорите, както и някои проблеми при предявяване на пороците на волята.

Глава втора изяснява историческото развитие и теориите за грешките при сключването на договорите и грешката като основание за тяхната унищожаемост на фона на съвременните правни схващания за грешката. Изходната позиция на изследването е обособяването на три вида грешки – грешката-порок, грешката-пречка и грешката в изявлението, както и изясняването на различията между тях и

тяхното правно значение за договора. Сред тях се извежда на преден план значението на грешката-порок, която стои в основата на научното изследване. Понятието грешка е изяснено в неговия езиков, философски и прихологически смисъл, за да се премине към изясняването на правното значение на грешката.

Център на научното изследване е глава трета, в която се изяснява фактическият състав (ФС) на грешката-порок във волята. Докторантът изяснява двата подхода за очертаване на релевантната грешка и обосновава използването на общ ФС на грешката по нашето право. Фактическият състав включва два елемента: първият е грешката-порок да се отнася до елементи на ФС на договорите, а вторият – грешката да е предизвикала сключването на конкретното съглашение. Докторантът изяснява белезите на заблуждението и неговата връзка с убеждението като елемент на грешката.

Предмет на глава четвърта е изясняването на по-важните видове грешка и сравнение между унищожаемостта на договорите поради грешка и отговорността за недостатъци.

III. ПОЛОЖИТЕЛНИ КАЧЕСТВА И ПРИНОСЕН ХАРАКТЕР. Дисертационният труд има редица достойнства. Основното е дълбочината и обхвата на научно изследване, което надхвърля обхвата на научен труд за придобиване на ОНС „доктор”. Трудът е не само удачно структуриран откъм форма, но - макар и значителен по обем - е изпълнен с адекватно съдържание. Докторантът използва сух, кратък, ясен и точен юридически език. Проблемите по обсъжданата тема се формулират ясно, след което следва аргументиран исторически и сравнителен анализ на пътищата за тяхното решаване. Прави впечатление детайлното изясняване на отделните понятия от ФС на грешката-порок, като често изясняването им надхвърля тесно-юридическия план на изложението и засяга техните езикови, философски и прихологически измерения. В изложението отсъстват ненужни изрази и самоцелното обсъждане на проблеми, които нямат връзка или стоят в страни от темата на изследването. Впечатлява използваният подход при анализа на спорните или неизяснени въпроси – докторантът не се задоволява да спре с посочването на основните аргументи (напълно достатъчни за да се убеди читателя) а навежда ред

допълнителни аргументи, като на практика „изтисква” от темата и посочва всички възможни аргументи за или против анализирания въпрос. В тази връзка се изявява ярко задълбочената теоретична подготовка на докторанта в областта на гражданското право – за доказването на своите тези той черпи аргументи от всички дялове на гражданското право и от редица специални закони извън ЗЗД (Закона за защита на потребителите, Закона за арендата в земеделието), както и от примерните модели-закони в областта на договорното право (Принципите на европейското договорно право, Принципите за международните търговски дуговори). В подкрепа на своите тези докторантът използва не само чужди теоретични и нормативни разрешения, но и такива от чуждата съдебна практика – факт, който доказва дълбочината на научното изследване. Не може да убегне от погледа *колосалния труд*, вложен за написването на дисертацията - наред с големия брой чуждестранни източници, докторантът е взел предвид и е цитирал коректно цялата налична българска литература и съдебна практика, свързани с темата. Но не ги е използвал механично (тук *отсъства* напълно *описателният подход*, който нерядко се наблюдава особено при публикации на по-млади изследователи на правото), а ги е подложил на критичен научен анализ, за да направи своите обобщения и да формулира изводите си по обсъжданите въпроси. Последните са формулирани винаги аргументирано и убедително, а това илюстрира способността на докторанта да извършва самостоятелно научно изследване.

Приносен характер за гражданскоправната теория имат: - Изясняването на съвременното развитие на института и теориите за грешката като основание за унищожаване на договора; - Изясняването на грешката-порок като съчетание на заблуждение и убеждение и очертаването на нейните рамки, включително чрез отграничаването й от съзнаваното незнание и от съзнателно поетите рискове при сключването на договор; - Очертаването на ФС на релевантната грешка, както и на критериите за преценката на решаващото въздействие на грешката като основание за унищожаване на договора; - Изясняването на схващанията за съотношението между институтите на *грешка* и *недостатъци* при сключването и изпълнението на договора.

Изводът от казаното е, че представеният ми дисертационен труд е ценен труд с много достойнства, който обогатява нашата гражданскоправна теория по въпросите за грешката като основание за унищожаемост на договорите.

IV. КРИТИЧНИ БЕЛЕЖКИ. Те са следните по-важни:

1. Основната е по структурата на дисертационния труд: Първата глава – посветена на пороците във волята, не се вмества в общото изложение на темата.[1] Желателно е акцентът в нея да се постави върху *мястото на грешката сред основанията за унищожаване* на договора. В тази връзка би могло да се помисли за обединяването на глави първа и втора на дисертацията;

Макар ФС на грешката-порок да е предмет на глава трета, част от него е уреден в глава втора относно понятието за грешката, което „накъсва" елементите от ФС и затруднява тяхното осмисляне. И обратно – в глава трета (вместо на систематичното място в глава втора) е изяснен въпросът за заблуждението и неговата връзка с убеждението като съществени белези на грешката. Дихотомия има в глава четвърта, където са изяснени два правни феномена (по-важните видове грешки и сравнение между унищожаемостта на договорите поради грешка и отговорността за недостатъци), между които не съзирам връзка, която да обоснове тяхното разглеждане в обща глава. Намирам за по-удачно по-важните видове грешки да се извадят от тази глава и да се обособят в отделен параграф към глава трета.

Смятам, че работата би спечелила, ако някои подточки в съдържанието се окрупнят (пример за това са подточките на стр. 39, 79-81, 165, 196-201) защото настоящото детайлизиране „натоварва" ненужно съдържанието и ще обремени читателя при използването на съдържанието като справочник за намиране на интересуващия го проблем по темата.

По същество дисертационният труд няма заключение, а завършва с резюме на неговото съдържание. Смятам, че трудът ще стане още по-добър ако в заключението се обобщат само постигнатите *значителни* резултати от научното изследване.

[1] Причините за това са свързани с промяната на заглавието (от там и на обема) на темата в последния момент. В тази връзка препоръките се отправят с цел да подпомогнат подобряването на дисертационния труд преди неговото бъдещо отпечатване.

2. Трудът ще стане още по-добър, ако в глава трета се обобщят белезите на релевантната грешка за унищожаването на договорите, като се използва емпиричент материал за отделни видове грешки в глава четвърта. Наред с това, схващането на грешката като съчетание на убеждение и заблуждение не е достатъчно убедително.

3. На редица места в дисертацията се повтарят многократно едни и същи тези (което не е недостатък, защото те се използват при анализа на различни въпроси). Проблемът е, че всеки път (след първия - при него това е необходимо) неизменно след повтарянето на тезата под черта се посочват всички автори, които са я формулирали (или въз основа на чиито съчинениия тя е формулирана), което обременява дисертацията с ненужен обем, а с това - и читателя.

V. ЗАКЛЮЧЕНИЕ. Направените критични бележки не омаловажават достойнствата на дисертационния труд, на който давам *висока положителна оценка*. Той може да се използва като образец за добросъвестност, професионализъм и високо качество при написването на дисертационен труд. Самият труд представлява оригинален научен принос за развитието нашата правна наука и отговаря на (дори надхвърля) законовите изисквания за присъждане на научната степен „доктор". В тази връзка предлагам тази научна степен да се присъди на Ангел Йорданов Шопов.

11/02/2013 г.

С уважение,

Доц. д-р Григор Н. Григоров